

Aynanın unutamadığı Ermeniler...

▲ *Unutkan Ayna*
Gürsel Korat
Yapı Kredi Yayınları
277 sayfa.

banu yıldırım
genç

1 915'in üzerinden geçen yüz yılın ardından Ermeni kıyımını Türklerin gözünden anlatan, benim de birkaçını okuduğum onlarca roman yayımlandı. Okudukların arasında hem içeriği hem de dili, kurgusuyla beni çok etkileyen olmadı diyebilirdim, 'Unutkan Ayna'yı okuyana dek. Nisan ayında yayımlanan 'Unutkan Ayna'da Gürsel Korat uzun yıllar unutamayacağımız bir 1915 portresi çiziyor bize.

Nevşehir 1915

Gürsel Korat daha önce yazdığı romanlarla da İç Anadolu'yu diliyle, sesiyle, coğrafyasıyla ustalıkla anlatmış bir yazar. Bugüne dek genellikle Doğu'dan dinlediğimiz kıyım Nevşehir'de yaşıyoruz bu kez. İç içe hep beraber yaşanan bir Nevşehir burası, Nevşehir'in merkezi Anadolu'nun birçok bölgesinin aksine dine, kökene göre mahallelere ayrılmamış. **Kitapta** birkaç kez söylendiği gibi sayıca çok da fazla değildir Ermeniler, 'gâvur niyetine kim varsa Rum'dur. Rumların nüfusu Ermenilerin on katıdır. Ermenilerin de Rumların da anadili Türkçedir; okula gidene kadar etnik dillerini öğrenmezler. O nedenle Teşkilat'ın buralara pek de dokunmayacağını düşünürler, özellikle de Papaz, Müftü gibi din adamları bu fikri sık sık dillendirmekte, Osmanlı'ya güvenmekte ve kıyım hikâyeleriyle panik yaşayan cemaati sakinleştirmeye çalışmaktadırlar.

Miralay Ziya Bey'in nefreti

12 Haziran 1915'te, gündeğümünde "Nevşehir'in tek çerçisi Boğos'u sabaha karşı vurdular." cümlesiyle başlar roman. Önce çerçinin aklından geçen öylesine bir cümle olduğunu düşündürür yazar bize, sonrasında ise bu cümlenin doğrulanmasıyla anbean gerçekleşecek felaketlere yaklaşıyoruz. Boğos, en başta beliren varlığı ve hemen ardından yokluğuyla romanın en önemli düğümlerinden. Peşinden gelenlerle romanın kötülerini tanıyorsunuz, İttihat Terakki'nin önemli figürlerinden Miralay Ziya Bey, Ermenilere duyduğu nefretin kökenlerinin derinlemesine işlendiği bir karakter. Makedonya'da tüm ailesini götüp de gelen Miralay Ziya Bey, nefretini kime yönelteceğini şaşırılmış bir katil yanında. Kendisiyle yapılanların yanlışlığını konuşmaya gelen Rum Papazını işgalle suçlamasının ardından "Biz Yunan değiliz, Rumuz... Onların yaptığı

şeye sevinecek halimiz yok." diyen papazı da, "Ben hiçbir Ermeni'nin ülkemize zarar verdiğini görmедim. Fikirler aynı olabilir, başbozuklar her yerde var. Birkaç gündür bu şehirde İslam'ın ışığı söndü" diyen Müftü'yu de kovmaktan beteder. Ona göre Rumeli'de İslam'ın ışığını söndürmeleriye başlamıştır her şey. Ziyaretçilerine anlattığı anısı da bunu destekler. Memleketi Ohri'de arkadaşı Yanko çocuğuna vaftiz babası olarak Ziya'yı seçmiştir. "Gelinin kız kardeşi vaftiz annesi oldu, ben de vaftiz babası... İşte... Kimsesizlikten, vaftiz babalığı edecek benden başka dost bulamayan Yanko, seneler sonra babamdan kalma evi ateşe verdi." Bu nefret dolu konuşmalardan sonra Müftü de Papaz da olabilecek durdurulamayacağını anlamışlardır. "Miralay'ın sözlerindeki 'siz' ve 'biz' ayrımını şimdiye dek hiçbir devlet yöneticisinden işitmemiştim." Ve hiçbirinin aklına o soruyu sormak gelmez: "Sizi Rumeli'nden Ermeniler mi sürdü?"

Yağcı Hacı Nuri, Öğretmen Bilal vs...

Miralay Ziya Bey bir yandan, Kolağası Hurşit bir yandan şehri aynı intikam duygusuyla, aynı yaşadığını yaşatma emeliyle birbirine katarlar. Onların yapacaklarını birer akbaba gibi izleyen şehrin nüfuzlu Türkleri de az değildir elbet. Yağcı Hacı Nuri, Öğretmen Bilal ve daha birçokları şimdiden hangi Ermeni kadınına el koyacaklarını, hangi evlere, tarlalara çökeceklerini hesaplamışlardır bile. Ama elbet iyiler de vardır, İttihat ve Terakki'nin ne olduğunu erkenden anlayıp firkadan ayrılmış, 1908 anayasasına kalbiyle bağlı, Ermenilerin kültürüne, okullarına, kadınlarına hayran Binbaşı Fuat Hilmi, Demirci Kırkor'un en yakın dostu Berber Memet, bütün sağlığıyla Ermenilerin gitmeyeceklerine inanan Çoban Muharrem ve daha niceleri.

Romanın olay örgüsü oldukça kaşık, toplam on günü, 12-22 Haziran arası anlatan romanda bir gün neredeyse dört-beş parçaya bölünerek italik ve şiirsel başlıklarla anlatılıyor. Her şeyi bilen Tanrı anlatıcısının şehrin dört bir yanını, kimin ne yaptığını, ne düşündüğünü, ne planladığını okura bu başlıklar altında aktarmasıyla örtülüyor roman.

Çerçi Boğos'un hikâyesi

Çerçi Boğos bu örgütün en önemli düğümlerinden biri demiştim. Boğos'un taşıdığı bir çocuk tabutu, tabutun içindekiler ve bu tabutu bekleyen bir kadın romanın sacayağını oluşturmakta. Gürsel Korat bunca kalabalık ve genelde erkek ağırlıklı kadroyla bile kadını güzelleyen bir roman yazmayı başarmış. Tüm olayların bağlandığı yeri anlayacak, anlatacak tek bir kişi roman var romanda: Güzel, alımlı, eğitilmiş ve gizemli Zabel Minasyan. Kocasını, çocuklarıyla var olma savaşı veren güçlü bir masal prensesi sanki. Anadolu'da Ermenilere yapılanları Avrupa'ya duyurabilme amacıyla yola çıkmış kocasının izinden gitmeye çalışırken kendini Nevşehir'de bulan, bir çıkış

yolu arayan, inançlı, umutlu bir masal prensesi. Yaşanan türlü zorluğa göğüs gererken Ermeni olsun Türk olsun bütün kadınlarla 'kızkardeşlik' ilişkisi kuran, daha bu topraklarda adlandırılmayan feminizmi iliklerinde hissedilen bir prenses. Romandaki tüm erkekler gibi onu tanıdıktan sonra sevdalanan ve bunu herkesin içinde davranışlarıyla fazlaca belli eden Bediros'tan rahatsız olduğunda, Bediros'un karısı Diruhi'ye söylediği gibi: "Hangi kadın, yanında kocası varken bir erkeğe aynı şeyi yapar? Yeni bir dünya kumalyız, çocuklarımız bize öğretilen kadınlığı ve erkekliği bilmeden büyümeli."

'Unutmuş ayna bizi'

Kitabın adını aldığı 'Unutkan Ayna' en önemli imgelerden. Muharrem'in fotoğrafını çeken Dikran, suretinin kağıtta nasıl belirdiğini bir türlü anlamayan çobana şöyle anlatıyor: "Seni çektiğim şu makinenin içinde ayna var, göz açıp kapayıncaya kadar seni görüyor ve içinde unutuyor. (...) De ki aynaya bakmışsın, orada resmimiz kalmış Unutmuş ayna bizi. İşte ben o aynadaki resmi alıyorum. Bunları leğene koyuyorum ve Allah'ın işine bak ki, aynada unutulmuş o resim kağıda çıkıyor." Ve roman boyunca çalışıyor Dikran, tehcir emrinden önce, her şey, herkes yok olmadan önce aynada unutulmuş belgeliyor. Köyün meydanını, kilisesini, cemaati, komşuları, çocukları...

On günde bir şehir talan ediliyor, insanların yaşamak uğruna neler yaptıklarına şahitlik ediyoruz. Önce Müslüman olanlar kalacaktır, diyor, Ermenilerin birçoğu sünnet oluyor, gururuna yediremeyenler intihar ediyor, sonra bu sözden vazgeçiliyor sıraya diziliyor herkes... O

güne dek olmaz sanılan oluyor. Yardım etmeye çalışan Müslümanlar dayaktan geçiriliyor, mallar talan ediliyor. Kimse bir şey yapamıyor. Teşkilatın 'Gereğini yapın' telgrafı Miralay'ın iç cebinde geleceğinin garantisini olarak duruyor. Suçlar saklanıyor, her şeye bir kılıf uyduruluyor. Nevşehir'in Ermenilerinden bir unutkan aynanın hatırladıkları kalıyor.

Edebiyatın gücü

Gürsel Korat bu trajediyi olay örgüsüne yedirecek anlatıyor, tehcir gününü sonradan safça anlatan Çoban Muharrem'in sözü bitsin diye bekliyoruz, bitsin ki sevdiğimiz insanlar kurtulacak mı, giriştikleri macera nasıl sonuçlanacak, öğrenelim. Ve her şeye rağmen gülümsemeyi, umudu, mutluluğu anımsatıyor bize Gürsel Korat. Edebiyatın gücü de burada kendini gösteriyor. Yaşananların tüm korkunçluğuna, binlerce insanın ölümlüne rağmen on günde yaşadığımızdan biri olup çıkveren insanların kurtuluş kurtulmayacakları oluyor asıl derdimiz. Sanki onlar kurtulunca düzelecek, geçecek her şey.

'Unutkan Ayna'yı, çocuğu olmadığı için doğum yapan ineğiyle buzağısına bakıp hüngür hüngür ağlayan Memet'i, onca güzellikle anlatılan Çanakkale cephesinde döve döve öldürülen Er Agop'u, yaptıklarını yüzüne vuran fotoğrafları görünce bir nebze olsun utanmayan insanlığını kaybetmiş İttihatçı Miralay Ziya'yı ömrümce unutmuyacağım. Gürsel Korat bu aynada insanı tüm iyiliği ve kötülüğüyle gösterirken, hayvanları, ağaçları, yıldızları da katmayı unutmamış. Ah'ından kurtulamayacağımız bu topraklarda yaşananları aktarırken usta işi bir romana imza atmış.

